

Diversitat de l'autora

Novel·la i periodisme marcats per l'humor

Els inicis: novel·la i periodisme marcats per l'humor

Roser Porta

Article traduït al català de: *Mercè Rodoreda: una poètica de la memòria* / [direcció: Joaquim Molas, Carme Arnau, Marta Nadal ; col·laboradores: Maria Campillo, Mercè Ibarz, Eulàlia Miret, Abraham Mohino, M. Berta Morán, Dolors Oller, Xavier Pla, Bartasar Porcel, Roser Porta, Montserrat Roig, Anna M. Saludes.] Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda; Institut d'Estudis Catalans; Cataluñia Hoy; Generalitat de Catalunya, 2002. P. 38-43.

Com la de tants altres escriptors, la formació de Mercè Rodoreda està inevitablement unida al context polític i, mentre que els aires de llibertat i activitat intel·lectual de la República van ser un element impulsor per a la seva carrera, el resultat de la Guerra Civil va significar el brusc final d'una etapa d'aprenentatge i de tots els seus projectes. El mateix any de la proclamació de la República, el 1931, ingressa al Liceu Dalmau per aprendre gramàtica i ortografia catalanes i completar així una formació autodidacta, basada en múltiples lectures (des de Verdaguer, Maragall, Ruyra i Carner a Shakespeare i Zola...). I, amb tan sols vint-i-tres anys, inicia un procés d'integració en els cercles culturals en el qual s'aprecien dues etapes: la primera, entre 1931 i 1934, transcorre sota l'impuls de Delfí Dalmau, propietari del liceu, que li proporciona formació lingüística i plataformes d'expressió periodística -el setmanari *Clarisme* i literària -les Edicions Clarisme i el volum *Polèmica* editat per aquesta editorial el 1934. La segona, entre 1934 i 1936, al marge de Dalmau, significa l'entrada en els mitjans i les editorials més prestigioses (Proa dirigida per Puig i Ferrer) o de gran transcendència (Edicions de la Rosa dels Vents) i el contacte amb els autors més influents amb l'ingrés el 1936 al Club dels Novel·listes. El procés d'integració culmina el 1937 quan, amb vint-i-nou anys, guanya el Premi Crexells amb *Aloma*, però, a causa del resultat de la Guerra Civil, queda rotundament truncat.

Entre 1931 i 1936 és una autora polifacètica, amb una obra profundament marcada per l'humor, per una visió escèptica i dura de la vida i de l'ésser humà, i per una negació constant de l'amor. Així ho demostra en el diàleg amb Dalmau, *Estils*, dins de *Polèmica*, una autèntica peça clau per al coneixement de la jove que en poques ocasions més es mostra tan disposada a parlar obertament sobre ella mateixa i sobre la seva obra [1]. Rodoreda disserta amb to lúdic i desmitificador sobre literatura, amor, matrimoni, filosofia i religió, i rebat l'afany filosòfic i transcendent de Dalmau. És vital, intuïtiva, una mica superficial i l'humor és la seva millor defensa contra el sentimentalisme, un defecte que creu que és terrible i patètic. De les intervencions a *Estils* també és fàcil deduir les bases de la seva teoria literària en aquesta etapa. Al marge de la via d'evasió d'una vida familiar insatisfactòria, Rodoreda concep la literatura com una qüestió de patriotisme, de servei a Catalunya, com una manera de continuar la cadena iniciada durant la Renaixença i de contribuir a la normalització d'una llengua i una cultura. Aquest objectiu la fa seguir amb intensitat i interès tota la producció del moment, ser conciliadora respecte les polèmiques literàries, proclamar la necessitat de novel·les per al gran públic, de més teatre català i defensar les iniciatives culturals de la Generalitat.

Periodista polifacètica

L'activitat periodística de Rodoreda es concentra al setmanari dirigit per Dalmau, *Clarisme. Periòdic de Joventut, Art i Literatura* (octubre de 1933 a juny de 1934), però ella ja coneix la professió gràcies a tres treballs previs. Dos s'havien publicat a Mirador: "Parlant amb Maria Vila" (20.X.1932), una primera i singular entrevista en la qual només transcriu les respostes de l'actriu de teatre, i "Vampireses d'ahir i d'avui" (1.XII.1932), sobre actrius de cinema. I el 1933, any del seu ingrés a l'Associació de Premsa de Barcelona, havia aparegut a La Rambla "La llar del president de Catalunya. La muller i la filla de Francesc Macià a l'intimitat" (23.I.1933) [2], una entrevista a la família del president de la Generalitat. Amb aquest breu, però notable, bagatge periodístic es converteix en una redactora activa de *Clarisme*. De tots els seus treballs, en destaquen les tretze entrevistes que li permeten entrar en contacte amb molts dels escriptors que més admirava: C. A. Jordana, Carles Soldevila, Miquel Llor, Sebastià Juan Arbó... [3] També practica molts més gèneres: reportatges sobre cinema, cròniques de viatges, articles d'opinió, crítiques literàries i alguns textos purament de

creació. Intenta ser innovadora, la seva escriptura és reflexiva, metalingüística a vegades, i les notes d'humor són una constant. La jove admira profundament els periodistes amb sentit de l'humor com Jordana, que aconsegueix fer-la riure amb freqüència: "I per aquest riure dono les més expressives gràcies al senyor Jordana; perquè riure és, de totes les coses, la que m'agrada més [4]." La premsa humorística té una presència molt important a l'època i a Rodoreda no se li escapen *El Be Negre* ni la secció "Mirador indiscret" de *Mirador*, i també practica aquest tipus de periodisme anònimament a la secció col·lectiva de *Clarisme*, primer titulada "Anti-Be" i després "Tabela" [5].

Narradora per a tots els públics

En aquesta època és capaç de combinar els gèneres més diversos, escriu ràpid i per a tots els públics i cada vegada ho fa a mitjans més importants. El 1935 *La Revista pública* "La noia del pomell de camèlies", un relat protagonitzat per una senyora gran que recorda la seva joventut, i que és un precedent remot de Teresa Goday de *Mirall trencat*. Al diari *La Humanitat* apareix "Sol" (4.VIII.1935), sobre la frustració d'un jove que veu truncada la seva visió idealitzada de la vida. Del mateix any és "La tornada", relat d'un adúlteri que nega l'existència de l'amor, publicat a *La Veu de Catalunya* (11.VIII.1935). El 1935 també comença a col·laborar pel públic infantil de *La Publicitat*, que il·lustra i dirigeix Tísner (Avel·lí Artís Gener). Un any abans, ha aconseguit un premi per un relat infantil als Jocs Florals de Lleida [6]. A la secció "Una estona amb els infants" del diari barcelonès publica, també, setze contes breus i d'estructura simple, com "Les fades", "La fulla", "Les pomes trapasseres" o "El vaixellet", fins el juliol de 1936. El 1962 proposa a Joan Sales revisar-los i editar-los, projecte que queda a l'aire [7].

Novel·lista

La novel·la és el seu gènere prioritari i el seu objectiu principal en aquesta època, durant la qual publica: *Sóc una dona honorada?* (Llibreria Catalònia, 1933), *Del que hom no pot fugir* (Edicions Clarisme, 1934), *Un dia de la vida d'un home* (Proa, col. "A Tot Vent", 1934) i *Crim* (Edicions de la Rosa dels Vents, col. "Quaderns Literaris", 1936). A més, segons afirma en el pròleg d'aquesta última novel·la, el 1936 ja té redactada *Aloma*, però dubta del títol. A aquestes obres s'han de sumar tres projectes que apareixen anunciats a la contraportada de la primera novel·la: *Jo sóc* (tot fent gatzara), un llibre de caricatures, *Lluna de mel* i *El que fa la fam* (Barcelona- Buenos Aires), de tema social. Les quatre novel·les de joventut, de les quals la Fundació Mercè Rodoreda de l'IEC prepara una edició crítica [8], presenten una única teoria literària i una única visió del món expressades humorísticament (en diversos graus i amb diversos recursos) o de manera sèria. També tenen en comú el fet de ser hipertextuals, és a dir, imitar o parodiar altres textos. El gran tema de les quatre és el contrast entre la idealització de l'amor (que té el seu origen en la literatura) i la crua realitat de les relacions amoroses. La conclusió sempre és la mateixa: la impossibilitat de l'amor, una idea que també està a la base de la seva obra de postguerra. A més, les quatre obres són un reflex fidel dels corrents literaris del moment, de les lectures de la jove, que no amaga els seus referents i té voluntat de continuar una tradició i incorporar els corrents més moderns (l'humor de Francesc Trabal i Joan Oliver, i la ironia i el joc lingüístic de Jordana, en la línia de Josep Carner, entre d'altres).

Sóc una dona honorada? pretén ser una novel·la psicològica en la línia de *Laura a la ciutat dels sants* de Miquel Llor, els esquemes de la qual simplifica, i està centrada en un intent fallit d'adulteri en un escenari rural i opressor. La novel·la presenta dos processos psicològics en els quals la literatura té un paper destacat, ja que cada personatge té consciència absoluta del seu rol literari i reflexiona sobre ell: l'heroïna estil Madame Bovary i el Don Juan. Rodoreda fuig de la tragèdia, desdramatitza la seva protagonista i propugna la impossibilitat de l'amor a través de l'humor i d'allò que és grotesc.

Del que hom no pot fugir, també situada en un entorn rural, reuneix i imita dues de les obres preferides de la jove, *Solitud*, de Víctor Català, i *Jacobé*, de Joaquim Ruyra, i significa un pas més en la construcció tècnica, més propera al monòleg interior. Més complexa que la primera, reuneix influències freudianes i de Sebastià Joan Arbó i les seves *Notes d'un estudiant que va morir boig*. Rodoreda construeix una altra història d'adulteri, que acaba provocant la infelicitat i la bogeria de la protagonista, carregada de remordiments.

Un dia de la vida d'un home és una paròdia del mite de Faust i de les novel·les amb triangle amorós. Rodoreda admet en el pròleg de *Crim* que el seu referent literari ha

estat *Hi ha homes que ploren perquè el sol es pon*, que Francesc Trabal havia publicat el 1933. L'humorista de la Colla de Sabadell havia parodiat *Faust* just un any després de la solemne celebració a tot Catalunya del centenari de la mort de Goethe, i Rodoreda s'afegeix així a un joc desmitificador i amb certs aires de provocació. A partir d'un adulteri fallit per culpa d'un laxant (vulgar elixir de joventut) l'antisentimental Rodoreda demostra una vegada més que la realitat divergeix molt de les grans passions que narren els llibres. Igual que en la novel·la següent, Rodoreda traça un singular retrat humorístic de l'època amb referències múltiples a l'actualitat política, social i cultural. A *Crim* recorre a una altra paròdia, la del gènere policíac, per expressar de manera lúdica i desenfadada la seva visió del món i la seva teoria literària. Rodoreda deforma les fórmules de la *detective novel*, les omple de situacions absurdes i de personatges arquetípics (representants d'un sector social, d'una tendència literària o d'una actitud moral) i presenta l'oposició entre dues concepcions de veure la cultura i la vida: la tradició i la modernitat. Així, la novel·la, a més d'una negació constant de l'amor literari, es converteix en una reivindicació de la modernitat, la llibertat i la naturalitat en tots els àmbits.

En aquesta època Rodoreda cerca reconeixement públic a través dels premis de la Generalitat i es presenta al Crexells en quatre ocasions: tres sense èxit (*Sóc una dona honrada?*, *Un dia de la vida d'un home* i *Crim*) i amb fortuna el 1937. El 1935 opta a l'Ignasi Iglésies de teatre amb *Sense dir adéu* [9], obra no conservada que probablement no és l'única que va escriure d'aquest gènere que l'atreia tant. Anna Murià explica que, el 1937, Rodoreda i Trabal es divertien planejant junts un vodevil [10]. Una anècdota que demostra novament el sentit de l'humor de Rodoreda, fins i tot en guerra, i prova l'encert de la revista *El Be Negre* quan la descrivia insistentment com "enjoyassada novel·lista" [11].

Notes

[1] Cf. Roser PORTA, Mercè Rodoreda humorista. Estils, la teoria literària i les bases de l'univers narratiu (1931-1936), Premi Mercè Rodoreda, 1998, IEC.

[2] Josep Maria CASASAS, "El primer interview en l'experiència fugissera de Mercè Rodoreda com a reportera innovadora", *Cultura*, desembre 1994.

[3] Teresa MUÑOZ, "Entrevistes de Mercè Rodoreda a Clarisme", *Estudis de Llengua i Literatura Catalana*, núm. 5, 1992-1993, i Anna Maria SALUDES, "Mercè Rodoreda periodista", *Serra d'Or*, núm. 423, març 1995.

[4] Polèmica. Edicions Clarisme, 1934, p. 32.

[5] Roser PORTA, "Mercè Rodoreda i el periodisme satíric. Clarisme i El Be Negre (1933-1935)", *Serra d'Or*, núm. 463-464, juliol- agost 1998.

[6] La notícia del Premi Casino Independent a la "La sireneta i el delfí" és recollida a "Notes i notícies", *L'Opinió* (25.V.1934). El conte no s'ha conservat.

[7] Contes recollits a Mercè RODOREDÀ, *Un cafè i altres narracions*, a cura de Carme Arnau, Barcelona, Fundació Mercè Rodoreda, IEC, 1999.

[8] El segon volum de *Primeres novel·les*. Volum II. *Un dia de la vida d'un home*. "Crim". A cura de Roser Porta. Fundació Mercè Rodoreda. Institut d'Estudis Catalans, 2002.

[9] Menciona el fet al pròleg de *Crim*.

[10] Anna MURIÀ, pròleg a Mercè RODOREDÀ, *Cartes a l'Anna Murià*, Barcelona, Edicions La Sal, 1989.

[11] *El Be Negre* núm. 163 (25.VII.1934).